

VRIJEDNOSNI JEZIČNI IDENTITET U DNEVNIKU „NOVO DOBA” (1918. – 1941.)

Anđela Milinović
Filozofski fakultet
Split

Sažetak: U radu se analiziraju tekstovi objavljeni u dnevniku „Novo doba” (1918. – 1941.) u kojima se iznose vrijednosni sudovi o jeziku. Članci se interpretiraju sadržajno i razgođuju kronološki, promatrajući međuratno razdoblje iz perspektive hrvatskoga standardnoga jezika. Iz toga se razaznaje kakav je uvid u jezičnu politiku dnevnik „Novo doba” nudio dalmatinskoj javnosti u međuraću.

Ključne riječi: vrijednosni jezični identitet, međuraće, splitske dnevne novine „Novo doba”.

1. UVOD

Dnevni list „Novo doba” izlazio je u Splitu od lipnja 1918. do travnja 1941., kao najdugovječniji međuratni splitski dnevnik. Budući da je nakon talijanske okupacije Zadra nakon Prvoga svjetskoga rata Split postao dalmatinskim upravno-političkim središtem, splitsko je „Novo doba” sa svojom znatnom nakladom imalo snažan utjecaj na javno mnijenje, kako u Splitu tako i šire u Dalmaciji. Prvi je urednik toga dnevnika Vinko Kisić, nakon njegove smrti uređuje ga svećenik don Vinko Brajević, a posljednja četiri broja uredio je ustaški povjerenik Daniel Crljen. Dnevnik „Novo doba” izjašnjavao se kao informativno nestranačko glasilo, ali javnost ga je smatrala naklonjenim jugounitarnim načelima za kakva se u međuraću zalagala Demokratska stranka Svetozara Pribićevića i Ljube Davidovića. Potkraj tridesetih godina 20. stoljeća dnevnik se politički sve više priklanjao smjeru Hrvatske seljačke stranke, tada

pod vodstvom Vladka Mačeka. „Novo doba” jezično-pravopisno uglavnom slijedi vukovsko-Belićevu normativistiku.

Kako se između dvaju svjetskih ratova u mladoj, tek novoosnovanoj državi¹ standardni jezik također tek izgrađivao, takav kolebljivi i nestabilni okvir trebalo je osnaživati aktivnim uključivanjem u oblikovanje i državnoga i jezičnoga identiteta. Službeno se naglašavalo da je to država triju plemena istoga jezika „temeljem pogrešne pretpostavke da su Južni Slaveni jedan narod, odnosno da mogu postati nacija ako se nađu u zajedničkoj državi” (Antić 2006: 52-53). Neprestano se stoga nastojalo oblikovati *srpsko-hrvatsko-slovenački* zajednički standard, slijedom poznate definicije „iz vremena stvaranja nacionalnih država da države stvaraju nacije a ne obratno” (Antić 2006: 43). Međutim, u stvarnosti se u javnim službama nametao srpski, niječući prava ostalim slavenskim etničkim skupinama. Roland Marti ističe da su u 20. stoljeću i na području Jugoslavije postojale tendencije stvaranja makrostandarda, temeljena na predodžbama o zajedničkom ilirskom jeziku, ali Srbi su zauzimali istaknutije upravne i vojne položaje, s kojih se onda mnogo lakše moglo promicati srpski jezik kao dominantan. Hrvati su takve postupke nužno doživljavali kao nametanje.² S druge strane, identitet je jezika prema Katičićevu modelu složenoga identiteta spoj „najmanje triju različitih identiteta: tipološkog, rodoslovnog i vrijednosnog” (1992: 47). Tipološki identitet – opis jezičnih znakova, i genetski – rodoslovni vid nisu dovoljni za utvrđivanje identiteta pojedinoga jezika, važno je pridodati vrijednosni sud koji donose ljudi koji se njime služe jer „je jezik ljudima uvijek i nosilac nekih vrijednosti, da se prema njemu opredjeljuju: osjećaju ga kao svoj ili kao tuđ, kao lijep ili kao ružan, kao njegovan ili kao zapušten. On im je simbol i uvijek nova potvrda duhovnoga bića i narodnosne pripadnosti, on im je, kako veli Herder, prava domovina” (1992: 37).³

¹ Podsjetimo se: država je najprije 1918. osnovana kao Država Slovenaca, Hrvata i Srba, potom se ujedinila s Kraljevinom Srbijom i Kraljevinom Crnom Gorom u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, preimenovana je 1921. u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, nakon tzv. šestojanuarske diktature 1929. naziv države mijenja se u Kraljevina Jugoslavija, a 1939. u njezinu je okviru osnovana autonomna područna jedinica Banovina Hrvatska.

² V. Marti 1995.

³ Katičićevu modelu jednostavnoga i složenoga jezičnoga identiteta suprotstavlja se u suvremenom jezikoslovlju teorija o policentričnom standardnom jeziku, koju zastupa Snježana Kordić, ističući da je uvažavanje varijantske neujednačenosti jezika sama bit teorije policentričnosti. Pritom ona diskvalificira vrijednosni kriterij kao nesociolingvistički i tvrdi da je policentričnost upravo suprotna unitarizmu. V. Kordić 2010.

Posebna se pozornost ovdje posvećuje člancima sabranima iz dnevnika „Novo doba” u kojima se ponajprije nastojalo osnažiti temelje nove države izricanjem i vrijednosnih sudova o jeziku u toj državi, stoga se provjerava kakvi vrijednosni sudovi prevladavaju u splitskom dnevniku. Kako je narodni jezik bitna oznaka nacionalnosti nasuprot kakvu stranom jeziku,⁴ pokazat će se da je u „Novom dobu” dominantna ideologija samouvjeravanja u jugoslavenstvo, koje je bilo presudno za oblikovanje države, identiteta, jezika. Jezična se problematika, naime, prožimala s političkom, u tekstovima „Novoga doba” tako se jezik u okvirima vrijednosnoga identiteta najčešće pokušalo odrediti kao „našu” svojinu, pridijevale su mu se odrednice *narodni*, *materinski*, *jugoslovenski/jugoslavenski*. Pritom se često ponavlja sintagma „braća iste krvi”. Poslije se, osobito tridesetih godina 20. stoljeća, usprkos osjetnim centrifugalnim silama, u takvim člancima nastoji povećati svijest o pripadnosti istomu narodu i teži se minimalizaciji razlika između hrvatskoga i srpskoga, pritom na štetu hrvatskoga, a sve pod izlikom sprječavanja unutarne jezične dezintegracije.

Takvi su članci s izraženim vrijednosnim jezičnim identitetom isprva objavljivani na naslovnim stranicama „Novoga doba”, a poslije ih se zatječe i u redovitoj rubrici *Književnost i umjetnost*, koju je naslijedila rubrika *Zrnje*, ali i u opširnijim subotnjim ili nedjeljnim prilozima te u bogatijim božićnim brojevima.

Osim sadržajnoga opisivanja, analizirane ćemo članke razgoditi i vremenski, interpretirajući ih prema razdoblju u kojem su objavljivani uzimajući u obzir tadanje povijesno-jezične okolnosti. Iz perspektive hrvatskoga standardnoga jezika i pravopisa Marko Samardžija predlaže podjelu razdoblja između dvaju svjetskih ratova na četiri susljedna vremenska odsječka.⁵ Prvo je razdoblje omeđeno ujedinjenjem u Državu Slovenaca, Hrvata i Srba u prosincu 1918. i donošenjem Vidovdanskoga ustava 28. lipnja 1921. Drugo razdoblje započinje donošenjem Vidovdanskoga ustava i traje sve do šestosiječanjske diktature 1929. Diktaturom kralja Aleksandra 1929. započinje treće razdoblje, a završava se sporazumom Dragiše Cvetkovića i Vladka Mačeka 1939. o osnivanju

Njezinu teoriju o srpskohrvatskom kao policentričnom jeziku osporavaju mnogi suvremeni hrvatski jezikoslovci, usp. npr. opširan kritički prikaz njezine knjige „Jezik i nacionalizam” Jurice Budje 2010.

⁴ Usp. Jonke 1971: 227.

⁵ Opširnije o tom v. u Samardžija 2012.

Banovine Hrvatske. Ono se k tomu dijeli na dva odsječka: a) razdoblje od proglašenja diktature 1929. do prijelaza iz 1934. na 1935., to jest prekreta određena marseilleskim atentatom; b) razdoblje od prijelaza iz 1934. na 1935. do sporazuma Cvetkovića i Mačeka 1939. Četvrto razdoblje u Samardžijinoj kronologiji započinje osnivanjem područne jedinice Banovine Hrvatske 26. kolovoza 1939. i traje do osnivanja Nezavisne Države Hrvatske.

2. „BRAĆA ISTE KRVI” U SPLITSKOM DNEVNIKU „NOVO DOBA”

2.1. PRVO RAZDOBLJE: OD LIPNJA 1918. DO DONOŠENJA VIDOVDANSKOGA USTAVA 28. LIPNJA 1921.

Već tijekom prvoga mjeseca izlaženja „Novoga doba” člankom *Glas sokola* javlja se dr. Gajo Bulat. U članku se naglašava da se treba zajednički boriti za isti cilj – materinsku riječ „kao jedinstveni narod, i ako raskomadani uzduž i poprijeko” (ND 1918, 21). Uslijedili su slično protkani tekstovi, primjerice člankom *Nacionalno jedinstvo* autor pg. niječe postojanje triju zasebnih naroda: hrvatskoga, srpskoga i slovenskog; oni su za njega tek sastavnice jednoga jedinstvenoga naroda. Pita se: „Da se radi blagoglasnosti, ili radi lakoće izgovaranja taj trijalizam ime-na zamjenjuje jedinstvenim imenom jugoslavenskim, može li to kome da smeta?” (ND 1918, 42)

„Novo doba” donosi članak o govoru splitskoga zastupnika dr. Josipa Smodlake izrečen u zastupničkoj kući Carevinskoga vijeća u Beču. Smodlaka ne želi pristati na sporazum s Jugoslavenima tako da se odreknu Slovenaca jer „su Slovenci, Hrvati i Srbi po jeziku, krvi, životu i običajima tako usko međusobno skopčani, kao što nijesu različita nje-mačka plemena. Što se tiče jezika, mi govorimo na primjer na našim klubskim sjednicama svaki svojim vlastitim narječjem i pri tom mi se međusobno razumijemo tako dobro, da ne osjećamo potrebe jednog potpuno jednoličnog književnog jezika, pošto su oba naša književna jezika konačno samo dvije varijante jednog te istog jezika” (ND 1918, 49).

U kolovozu 1918. autor M. C. nagovještuje skoro rješenje „našeg nacionalnog – južnoslovenskog – pitanja” i napominje da se marljivo radi na izgrađivanju istoga jezika. „Južni Sloveni pozvani su, jamačno, da u nedalekoj budućnosti obrazuju etničku skupinu od presudne kulturne vrijednosti. Glavna pogodba za to – potpuno jedinstvo jezika – nije zapravo još postignuta, ali književno izragjivanje dvaju srodnih govora –

srpsko-hrvatskog i slovenskog – za zajedničku upotrebu, vodi pravce tome idealnom smjeru.” (ND 1918, 56)

Svaki se trag suprotnoga mišljenja odbacivao i kritizirao. „Novo doba” stavovima se sukobljavalo s klerikalno orijentiranim glasilom „Dan” koje je često isticalo ekskluzivno hrvatstvo.⁶ U jednoj prigodi prozivaju *danovce* jer su svećenike i svjetovnjake pozvali na sastanak za izdavanje pučkoga lista. „Novo doba” podsjeća da su se „onih pet šest svećenika oko ‚Dana’” svojedobno drsko usudili prevoditi tekstove sa srpskoga na hrvatski, hotimice zatirući narodno jedinstvo: „Ne smije se nikom dati ni razloga ni izlike, da se cijepaju narodne sile. A i ta dužnost ne smije nas podnipošto priječiti, da se svim silama opremo nekim eksperimentima ljudi, koji su za teških prošlih godina vodili protunarodnu politiku i preko svoje štampe vršili službu javnih denuncijanata. (...) Javnost se dobro sjeća bratožderske ‚Hrvatske Države’, što su je za doba balkanskih ratova u Splitu izdavali Alfirević i oni oko ‚Dana’ pod firmom jednog neodgovornog urednika; sjeća se u njoj onih prevoda iz srpskog na hrvatski jezik; onih faksimile posjetnica za denunciranje naših narodnih ljudi, itd.” (ND 1918, 100a)

U duhu insistiranja na činjenici da nema potrebe za prevođenjem sa srpskoga na hrvatski i obratno zanimljiva je crtica o „jezičnim nakaradama” iz 1920. – „na vojnom skladištu na Strossmajerovoj (sic!) obali stoji latinicom: skladište II. armeje, a ćirilicom: vojišno slagalište II. armije. Ovakove jezične nakarade bile su nekim ljudima povodom, da govore o dvama jezicima. Dočim se ovdje radi samo o dvama (sic!) zbrkama, koje treba srediti.” (ND 1920, 9)

U članku iz 1919., naslovljenu *Radićevci proti državi*, kojim se radićevce optužuje da su tijekom Prvoga svjetskoga rata lobirali za Talijane, koji su poslije okupirali znatne dijelove Dalmacije, autor izdvaja dijelove iz memoranduma čije se autorstvo navodno pripisuje vodstvu Hrvatske seljačke stranke. Iz toga memoranduma citira se i ovo: „Historija nije do dana današnjega nijednom činjenicom dokazala, da su Srbi, Hrvati i Slovenci jedan narod, *oni imada* (sic!) *tri jezika, tri kulture i dvije vjeroispovjesti* (sic!), a da ne spominjemo ostalih prilika i narodnih odnošaja, koji su ovim krajevima skroz suprotni i antipodni. Iz historije ne proizlazi primjer, koji bi dokazao da Hrvati i Srbi govore istim jezikom ili da govore ‚jugoslavenskim’ jezikom, već naprotiv razlikuje se jedan hrvatski jezik

⁶ V. Bralić 2008.

i jedan srpski jezik, sasma odjelito," (ND 1919, 168) Naravno, članak je intoniran protiv takvih nastojanja razdvajanja dvaju jezika u zasebne sustave, a autor se pita u čijoj je službi Radićeva stranka kad poduzima takve „sramotne” akcije.

2.2. DRUGO RAZDOBLJE: OD DONOŠENJA VIDOVDANSKOGA USTAVA DO ŠESTOSIJEČANJSKE DIKTATURE 1929.

Franjo Ivanišević godine 1921. u svojem članku u duhu narodnoga jedinstva ističe sljedeće: „Mi Jugoslaveni uprav smo sretni što ova jezična značajka daje jaki pečat jedinstvu našega naroda. Ostat će i nadalje u nazivu troimeni hrvatski, srpski i slovenački jezik, ali u korjenu (sic!), jezgri i gotovo obliku bit će jedan. Potpuno izjednačenje u slovu i izgovoru bit će u budućnosti veliko političko i književno djelo naših državnika. Kada stvar ovako stoji, onda sve što zbori našim jezikom to je svojina našega naroda. Na ovom temelju ili stanovištu legitimira se narod.” (ND 1921, 254)

Don Frane Bulić u podlistku 1922. također tvrdi da su hrvatski i srpski jedan jezik „gdje su razlike neosjetljive i takove da postoje daleko veće dijalektarne (sic!) razlike između dva hrvatska ili dva srpska dijalekta, nego li između pojedinog dijalekta hrvatskoga i srpskoga” (ND 1922, 209).

U podlistku *Hrvatstvo i Jugoslovenstvo* 1923. ističe se da se sve češće čuju glasovi da „jugoslovenskoga naroda i jezika nije nikada bilo, niti ga ima danas” (ND 1923, 218). Iznose se primjeri iz čikaškoga „Hrvatskoga glasnika”, koji uređuje Ivan Lupis Vukić, koji detaljno razlaže spomenutu problematiku. „Zar kod nas Srba, Hrvata i Slovenaca jugoslovenstvo nije – i ne može da bude – ono isto što je britanstvo kod Engleza, Škota i Velša? Mi smo bar jednog jezika, a oni su morali da se bore, i muče dok su sva tri došli do – istog jezika. (...) A što je Italija? Zar je Sicilijanac bliži Piemontezu nego li Hrvat Srbinu? Apuljac se sa Venecijancem apsolutno ne može razumjeti, a svaki Hrvat će se sa svakim Srbinom razumjeti! Ni Nijemci ne mogu međusobom razumijevati, kao mi Hrvati i Srbi. (...) Jugoslovenstvo, dakle nije ni jezik ni narodnost, ali može da bude narod i svijest – može da bude ono što je britanstvo, amerikanstvo i švajcarstvo.” (n. mj.) Zaključuje se da radikali i radićevci snažnim udarcima krše pravo bratsko *jugoslovenstvo*.

Zanimljiv i osebujan pristup podjeli naroda nudi članak iz kolovoza 1924. „jednog našeg odličnog književnika” koji se potpisao inicijalom Š. Naslućuje se da je riječ o Dinku Šimunoviću koji je u tom razdoblju

plodno i često raznovrsnim priložima surađivao u „Novom dobu”. Autor u jeku sve žešćih trvenja između Hrvata i Srba iznosi svoj osebjni pogled na problem nacije i države. Tvrdi da se Hrvate i Srbe ne može razlikovati po jeziku, stoga ne treba insistirati na hrvatstvu jer je riječ o zajedništvu. Ne dijeli on narod po plemenskoj pripadnosti, izgovoru i vjeri, nego prema narječjima koje vidi kao prave granice podvojenosti „u mentalitetu, kulturi i uopće psihi različitih djelova (sic!) mase”, a osobno žali što za istu etničku cjelinu postoje dva imena. „Ne možemo se dijeliti na Hrvate i Srbe ni po jeziku, osim ako bi teoretski, proglasili kajkavce i čakavce za Hrvate, a štokavce za Srbe, što je znanstveno dokazano kao neistina, i što oni hrvatskog političkog mišljenja, ne bi nikad priznali. Po *izgovoru* je ova dioba još nesmislenija, jer su i u hrvatskom Zagorju i u Srbiji ekavci; ikavaca imade ne samo u Dalmaciji i Bosni već i u Srbiji, a neki se ijekavci zovu Srbi, a neki Hrvati.” (ND 1924, 188) Autor dijeli „naš narod” u sljedeće četiri grupe: čakavce, kajkavce, štokavce i muslimane, svakoj pripisujući određene karakterne osobine, mentalitet i posebnu kulturu. Za otočane kaže: „Snošljivi su prama strancima, skloni da govore bilo kojim jezikom ako im to donosi korist.” Kajkavci „ne preziru tudjince ni njihov jezik, pače su vrlo prilagodljivi germanskoj kulturi i tečevinama, koje im donosi” (n. mj.). Štokavci „strance mrze i preziru kao i njihov jezik pače inteligenciju uopće i radi toga nepristupačni su dojednom uticaju; (...) brižno čuvaju narodno jezično blago.” (ND 1924, 189) Muslimanima pripisuje gotovo jednake osobine kao i štokavcima, razlikuju se tek vjerom i nekim drugim običajima. Ističe se sintagma „instinktivni narodni osjećaj” jer Š. drži da „većina našeg naroda ne veže svoju nacionalnu pripadnost uz ime”. Autor se unaprijed brani od očekivanih napada tvrdeći da upravo on hrabro govori istinu.⁷

Usljedi su tih godina brojni članci koji govore o potrebi kulturnoga rada na zajedničkoj književnosti za jedan jezik, mnogi preneseni iz drugih tiskovina. „Novo doba” tako 1921. „rado” prenosi „značajan članak iz beogradske ‚Epohe’” u kojem se promiče sljedeća misao: „Na suprot politici, rad na kulturnom stvaranju vodi najčistijem jugoslavenstvu.” (ND 1921, 155) Godine 1929. iz „Politike” donose dijelove članka g. Mi-

⁷ Takva se podjela može povezati s podjelom srpskoga znanstvenika Jovana Cvijića na dva osnovna psihička tipa južnih Slavena: dinarski i panonski. Dinarski tip obilježuju plemensko jedinstvo, rodovska solidarnost, odanost slobodarskim nacionalnim idejama, državotvornost. Nasuprot dinarskomu tipu, panonski ravničarski tip ima anacionalni i antidemokratski značaj, nastao uslijed stoljeća življenja pod stranom feudalnom vlasti. U Š.-ovoj podjeli dinarskomu bi tipu odgovarali štokavci, a panonskomu kajkavci.

lutina Stankovića u kojem se raspravlja o evoluciji jezika i poziva se na poznatu „Anketu o južnom ili istočnom narečju u srpskohrvatskoj književnosti” Jovana Skerlića iz 1913. Zaključna je misao da je za svladavanje svih teškoća na tom putu izjednačivanja potrebno psihičko ujedinjenje, a osnovni je uvjet svemu narodna duša „jer jedna duša izražava se kroz jednu književnost, upravo jedna književnost predpostavlja (sic!) jednu narodnu dušu” (ND 1929, 139). U podlistku *Jedinstveni jezik, jedinstvena književnost* autor S. P. 1929. prenosi dijelove članka iz beogradskoga tjednika „Društvena obnova”. U njemu se opet propagira latinica i ekavica, naglašava se da su i Hrvati i Srbi pisali obama pismima, stoga ima i Srba ijekavaca i Hrvata ekavaca. „Jugoslavija treba da ima i Jugoslovene. Jedno narječje, jedno pismo, jedan pravopis, jedna književnost najprije i najsigurnije će ih stvoriti.” (ND 1929, 290)

Odapinju se i kritički žalci jer zalaganje za jedinstvenu jugoslavenšku književnost nije urodilo očekivanim plodom. Iz „Srpskoga književnoga glasnika” prenose 1928. članak Isidore Sekulić, srpske književnice i prve akademiknje u Srpskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Ona u tom članku „zagovara obogaćivanje riječnika (sic!) i sloga, ulaženje u duh naroda i pamćenje čitave jezične višestolječne baštine. A današnji, veli ona, naš književni jezik je stao i otvrdnu. Došli su Hrvati i Slovenci i nikakva osvježenja, čak ni znaka nekog pokreta za osvježenje. Oni su od nas uzeli: more (mõre – A. M.), ajde, bre, džaba, a mi od njih nakazne riječi najaviti i naobrazba” (ND 1928, 146). Osjeća se njezina oštra retorika, hrvatske su riječi okvalificirane nakaznima! Istaknuti valja i povijesni kontekst – zbiva se sve to nekoliko dana uoči atentata na Stjepana Radića.

Načelno zastupajući političku nepristranost, „Novo doba” u srpnju 1921. donosi i vijest o sporu među učiteljima oko toga postoji li još Savez hrvatskih učiteljskih društava, odnosno je li udruženje učitelja hrvatsko ili jugoslavenško. Međutim, svi koji preimenovanje, to jest priključenje jugoslavenškom udruženju učitelja u Beogradu nisu prihvatili okarakterizirani su kao separatisti, a separatisti tvrde da Savez i dalje postoji, samo su se iz njega samoinicijativno isključili neki pojedinci i društva.⁸ Riječ je, očito, o zatiranju hrvatskih institucija u svrhu projekta stvaranja *jugoslavenske* nacije i jezika. Prenosi se 1927. i zaključak Društva hrvatskih književnika u Zagrebu kojim se oni protive ukidanju gi-

⁸ V. ND 1921, 161.

mnazija, držeći da je „spomenuti akt ukidanja uperen pretežno i promišljeno baš protiv hrvatskih institucija, i da je on tek jedan dio i nastavak sistema, kojim se oštećuju interesi hrvatske kulture” (ND 1927, 236). „Novo doba” se suzdržava od pristajanja uz bilo čiju stranu.

Vrijedi ovdje upozoriti i na ono što je prešućeno ili ignorirano u „Novom dobu” potkraj ovoga razdoblja. Sredinom dvadesetih godina 20. stoljeća „Novo doba” ne bilježi djelovanje Odbora za učenje i čišćenje hrvatskoga jezika koji je od srpnja 1925. pokrenuo časopis „Govori i piši hrvatski, kako treba”, premda su te vijesti pobudile zanimanje svih zagrebačkih novina.⁹

Na sjednici u beogradskoj skupštini održanoj 12. lipnja 1928., nekoliko dana uoči atentata na zastupnike Hrvatske seljačke stranke, nakon primjedaba zastupnika Ivana Pucelja da dio sjednice prethodnoga dana u zapisniku nije zapisan slovenskim, raspravi se priključuje i Pavle Radić koji prosvjeduje protiv nametanja beogradskoga dijalekta i traži da se skupštinski zapisnici vode hrvatskim jezikom, ijekavicom, kako je Ustavom i zajamčeno. Pavle Radić pritom ističe: „Naš jezik nije dijalekt, već je to književni jezik. Jezik hrvatskoga naroda.” („Obzor” 1928, 157: 1) Uslijedila je opširna prepirka u koju se uključuje i Stjepan Radić raspravljajući s radikalima i ističući da se skupštinski zapisnici zapravo vode beogradskim žargonom. Zagrebački „Obzor” na prvoj stranici detaljno donosi pregled spomenute rasprave o skupštinskim zapisnicima s repliciranjem svih sudionika. Međutim, „Novo doba” u svojem izvješću sa sjednice eksplicite prešućuje zahtjev Hrvatske seljačke stranke da se skupštinski zapisnici vode i hrvatskim jezikom. Navodi se tek da je riječ uzeo Stjepan Radić „koji govori veoma tiho da ga se jedva čuje. Govori opširno o jeziku i filologiji. Zalazi u opširnu raspravu o našem jeziku, kao uopće o svim slavenskim jezicima, a zatim govori o nacionalizmu i kaže da možemo i etnografski dokazati da su svi Slaveni jedan narod” (ND 1928, 137). Ta je činjenica o prešućivanju Radićeva zahtjeva u „Novom dobu” važna jer je pokretanje pitanja o ravnopravnosti hrvatskoga jezika u ondašnjoj uzavreloj političkoj atmosferi u beogradskoj skupštini pokazatelj da je i taj problem bio sastavnim dijelom hrvatskoga pitanja, uz većinom naglašavanu političku i gospodarsku problematiku.¹⁰

⁹ Potanje o djelovanju Odbora za učenje i čišćenje hrvatskog jezika te o časopisu „Govori i piši hrvatski, kako treba” v. u Samardžija 2012: 211-215.

¹⁰ V. Samardžija 2006b: 15.

2.3. TREĆE RAZDOBLJE: OD UVOĐENJA KRALJEVE DIKTATURE 1929. DO SPORAZUMA DRAGIŠE CVETKOVIĆA I VLADKA MAČEKA 1939.

2.3.1. PRVI ODSJEČAK: OD PROGLAŠENJA DIKTATURE 1929. DO PRIJELAZA 1934./1935.

I nakon tzv. šestojanuarske diktature kojom je uspostavljena Kraljevina Jugoslavija s jugoslavenskom nacijom i službenim *srpsko-hrvatsko-slovenačkim* jezikom, u „Novom dobu” nastavljaju se objavljivati članci o jezičnom identitetu. Tako 1930. iz „Narodne odbrane” prenose vijest o članku historičara Viktora Novaka o Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom i njegovoj borbi za naš narodni jezik. „Od važnosti je, – piše dr. V. Novak – njegov predlog o zvaničnosti narodnoga jezika, kad ga je trebalo ozakoniti. To je bilo 1861. g. i taj je predlog Hrvatski Sabor u Zagrebu uzakonio. U svih šest članova toga zakona svuda se govori samo o jugoslovenskom jeziku, a izričito se kaže: „Svaku je prosto služiti se u svih spisih latinskim ili ćirilskim pismom.” (ND 1930, 48) Time se poziva na povijesni saborski *Članak LVIII. O narodnom jeziku* u kojem je nakon niza prijedloga poput *narodni, hrvatsko-slavonski, hrvatsko-srpski* kompromisno prihvaćen naziv *jugoslavenski*.¹¹ Međutim, Novak ne spominje da je ban Šokčević još 1860. umjesto njemačkoga službenim jezikom proglasio hrvatski, „a saborska odluka o *jugoslavenskom jeziku* došla je u Beč na potvrdu kralju, ali je tadanji dvorski kancelar za Hrvatsku, pravnik i književnik Ivan Mažuranić, jednostavno izbrisao nesuvislu i kompromisnu odluku Sabora i nazvao jezik *hrvatskim*” (Pavličević 2007: 271). Napomenimo da je tadašnji Kralj odbio saborski zaključak bojeći se da time ne smanji područje upotrebe njemačkoga jezika. Takva se preinačena formulacija ponovila i u člancima Hrvatsko-ugarske nagodbe 1868., koja je poslije sve do 1918. bila temelj hrvatske borbe za jezična, kulturna i politička prava.¹²

„Novo doba” 1930. iz glavnih misli članka G. Rajića, urednika „Životu i rada”, prenosi upozorenje: „Imamo još neprestan (sic!) tri književnosti, tri književne publike, i na silu koga hoće se i tri jezika.” (ND 1930, 154) Treba se kloniti separatističkih borba u kojima najviše stradavaju „književnici, i javni radnici, koji su se obilježili i založili cijelim svojim bićem za nepomirljive zatočnike jedne jedinstvene jugoslovenske književ-

¹¹ V. *Hrvatski enciklopedijski rječnik* 2002: 1546.

¹² V. Samardžija 2002: 1515-1517.

nosti. Oni lebde u vazduhu, pošto stvarne jugoslovenske književnosti nema.” (n. mj.)

Iz izvješća s parlamentarne sjednice u Beogradu 1933. jasno je da je jedinstvo do temelja uzdrmano. Prenose se dijelovi govora pojedinih zastupnika, pri čem Velizar Janković ističe da je „griješ i zločin pokrećati danas unutrašnja pitanja” (ND 1933, 61), a Slovenac Alois Pavlič istupa iz režimske Jugoslavenske radikalno seljačke demokracije (JRSD) ističući među ostalim i ovo: „Kod nas ne može da se silom stvori jugoslavenski jezik. On može da se stvori kroz deset stoljeća ljubavlju, ali ne silom.” (n. mj.) Međutim, „Novo doba” takve izjave samo prenosi bez komentiranja, ne pristajući ni uz čiju stranu.

Iz „Našega jezika” 1935. prenose se dijelovi članka Aleksandra Belića *Koliko se u našem jeziku ogleda naše narodno jedinstvo* te članka Radosava Boškovića *O leksičkoj i stilskoj diferencijaciji srpskog i hrvatskog književnog jezika*, pri čem se u „Novom dobu” autorstvo potonjega članka pogrješno pripisuje M. Stevanoviću. Iz Belićeva se članka citira kako ima „vrlo malo naroda u svijetu kod kojih je narod (sic!) jedinstvo bilo tako duboko i tako potpuno oličeno u jedinstvu jezika kao što je slučaj sa našim narodom” (ND 1935, 167). Iz Boškovićeve studije naglašavaju „da današnji srpsko-hrvatski književni jezik ima ‚do izvjesne mjere dvije svoje redakcije, beogradsku i zagrebačku. Ta diferencijacija, kaže, nije od juče, i njoj je, jedno na drugo, taman onoliko godina, koliko našem književnom i jezičnom jedinstvu.’ Ona je sasvim prirodan izraz nejednaka pravca razvitka Vukova jezika na srpskoj i hrvatskoj strani.” (n. mj.)

U razdoblju oko svršetka Prvoga svjetskoga rata, a i nakon uvođenja šestosiječanjske diktature nametalo se jednu inačicu kao jedinstvenu. Tridesetih se godina 20. stoljeća osjeća da je nastupila svojevrsna jezična kriza zbog ujedinjenja, stoga se pokreću inicijative za čišćenje jezika, među kojima je najzamjetljivije dosege imala ona „Društva za srpski jezik i književnost”. U studenom 1931. godine „Novo doba” prenosi vijest da je „Društvo za srpski jezik i književnost” u Beogradu održalo sastanak na kojem je Pavle Popović govorio o prodoru tuđica i „nakaženju našeg jezika” (ND 1931, 270), zaključeno je stoga da će se pokrenuti organizirana akcija za obranu jezične čistoće.¹³ U povodu spo-

¹³ O „spontanosti” Popovićeva predavanja te organizirane skrbi za jezik koja je potom uslijedila otvaranjem ankete o stanju jezične čistoće i pravilnosti u „Pravdi”, a najzad osnivanjem časopisa „Naš jezik” v. Samardžija 2012: 181-196.

menute akcije za jezičnu čistoću „Novo doba” donosi i dijelove članka Aleksandra Belića iz beogradske „Pravde”. Belić objašnjava kako nam je ujedinjeni jezik pretrpio krizu „jer se je počelo uzajamno miješati sve ono, što su naše kulturno-jezične prilike stvorile u toku 19 stoljeća”. U jezik su ušli mnogi provincijalizmi, tuđice i sl. Drži da treba istaknuti i pohvaliti kao izvrstan uzor one koji su do tada dobro pisali, upozoriti ih da se čuvaju „nevaljalih” riječi i izraza, a sve u svrhu njegovanja budućeg pravilnoga književnoga jezika s istim dobrim izrazima koji „treba da obuhvati ceo naš narod, sve predstavnike prostrane Jugoslavije, ma kako se u kome kraju govorilo narodnim jezikom” (ND 1931, 275). Umjereni, srednjoeuropski tip reformskoga purizma s elementima ksenofobije svojstven hrvatskomu smijenio je tako novi, etnografski usmjeren, neksenofobni purizam srpskoga podrijetla, koji je obogaćivao jezik građom iz narodne poezije i štokavskoga dijalekta.¹⁴ Slijedi članak Milana Bogdanovića iz beogradske „Pravde” koji tvrdi da „naš jezik omalokrvljuje i da je beogradski stil izvršio svoje. (...) Ali taj beogradski stil danas postaje težak, okamenotina, jedna suha i tvrda forma, koja nevjerojatno otežuje svaku mogućnost izraza izvan stroge jasnosti i preciznosti” (ND 1931, 276). Kritizira „Novo doba” Hrvate koji su potpuno nezainteresirani za akciju čišćenja jezika, kažu da samo zagrebački „Obzor” prenosi izvjesne odlomke o tom, no nitko se drugi anketom uopće ne bavi. Za takvo nacionalno pitanje jezične krize, mišljenja je uredništvo, morali bi se zainteresirati svi.¹⁵

U duhu jezične unifikacije radilo se i na izjednačivanju školskih terminologija pa „Novo doba” u travnju 1931. prenosi dijelove razgovora A. Belića s redakcijom „Pravde”. Izvješćuju da poseban odbor radi na utvrđivanju zajedničke školske terminologije. Za nekoliko mjeseci najavljuju potpuno dočete „jezičke, književne, geografske, zoološke, botaničke i geološko-mineraloške” terminologije. Osim terminologije, obuhvatit će se i nomenklature. „Kolika je razlika bila medju tim nazivima, možete vidjeti iz toga što se na pr. u zoologiji isti predmet nazivao ‚ćelijom’ i ‚stanicom’, ‚tkivom’ i ‚stamičjem’ (sic!), itd. (...) Ovo je i početak pravog ujedinjenja našeg knjiž. jezika.” (ND 1931, 81)

U travnju 1932. godine „Novo doba” javlja da je „Lingvističko društvo” počelo u Beogradu izdavati novi časopis „Naš jezik”, čije će

¹⁴ V. Thomas 1991: 154, 221.

¹⁵ V. ND 1931, 278.

savjete o skrbi za jezičnu kulturu u buduće marljivo prenositi, a povod pokretanju časopisa upravo je anketa za čišćenje jezika.¹⁶ „Pisanje i jezik toga časopisa bit će na hrvatskoj strani dočekani kritički, što će se potom razviti u otvorenu polemiku, koja će, uz neka prijašnja upozorenja, u velikoj mjeri razotkriti korijene, pravu narav i veličinu razlika što u gledanju na jezik, ali i neka druga važna pitanja (na pr. na nacionalno), postoje između hrvatskih i srpskih filologa” (Samardžija 2004: 178). Iz članaka o „Našem jeziku” jasno je da se „Novo doba” nije priklonilo mišljenju većega dijela hrvatske javnosti jer je njihovo pisanje o člancima i nastojanjima toga časopisa pozitivno. Vrlo ažurno donose sadržaje nekoliko brojeva „Našeg jezika” uzastopce (ND 1932, 99; ND 1932, 123), a na glasovitu polemiku „Našeg jezika” s Blažem Jurišićem gotovo se i ne osvrću. Kratko se spominje redakcijski komentar na oštru kritiku Blaža Jurišića tiskanu u „Nastavnom vjesniku”, „Novo doba” tek navodi da je odgovor u „Našem jeziku” pisan „polemički i temperamentno”, ne objašnjavajući što je pravi uzrok sporu.¹⁷

Godine 1934. donose pohvalni članak dr. Mirka Perkovića o „Našem jeziku”, s preporukom čitateljima i pozivom na pretplatu. Autor u superlativima govori o stručnosti i plemenitim nastojanjima časopisa, pozivajući na pretplatu i suradnju.¹⁸

Osjećajući potrebu za promjenom postojećeg stanja, „Novo doba” 1935. iz „Našeg jezika” prenosi Perkovićev članak o potrebi stvaranja zajedničkoga rječnika riječi poznatih Hrvatima i Srbima. On savjetuje da se treba kloniti rječničkoga blaga „koje uporno upotrebljuju samo beogradski ili samo zagrebački pisci i književnici” (ND 1935, 7). Pritom ističe neke staroslavenske ili ruske riječi koje mogu razumjeti samo obrazovani slojevi, čudne „sintaktičke nastranosti koje nagrđuju naš književni jezik; zato on zagovara da poradimo na jedinstvenom, zajedničkom rječniku riječi poznatih i Srbima i Hrvatima, a to će dovesti do jedinstva književnog jezika koji nam je veoma koristan i potrebit” (n. mj.). Značajke su to elitističkoga purizma¹⁹ koji ima negativan, preskriptivan stav prema substandardnoj i regionalnoj upotrebi, označujući ju kao pogrešnu. Nameće se ideja da takvu upotrebu treba ograničiti na određeni društveni sloj, a isključiti iz standarda jer promiče lingvističku ra-

¹⁶ V. ND 1932, 76.

¹⁷ V. ND 1932, 159.

¹⁸ V. ND 1934, 146.

¹⁹ V. Thomas 1991: 78-79.

zjedinjenost, a sve pod krinkom međusobne razumljivosti (*intelligibility*). Naravno, u „Našem jeziku” hrvatske su se jezične posebnosti „u pravilu proskribirale kao provincijalne, pokrajinske, dijalektalne, kao ‚veštačke tvorevine’, novotvorenice ili zastarjelice, kao riječi stranoga podrijetla ili kao kalkovi itd.” (Pranjeković 1997: 148).

2.3.2. DRUGI ODSJEČAK: OD PRIJELAZA 1934./1935. DO SPORAZUMA CVETKOVIĆA I MAČEKA

U ovom se odsječku nakon prekreta u političkom životu, kao posljedice promjena okolnosti nakon marseilleskoga atentata, javljaju i donekle drugačiji pogledi na nastojanja za izgradnjom makrostandarda.

Potkraj travnja 1936. donosi se kratka vijest o sastanku književnika i profesora u Zagrebu, na inicijativu akademskoga društva „Matija Gubec”, na kojem se raspravljalo o čistoći književnoga jezika te o potrebi osnivanja društva u tu svrhu.²⁰ U kolovozu 1938., u osvit Banovine Hrvatske, pokrenuta je akcija Društva Zagrepčana da se hrvatski (sic!) jezik primjenjuje u javnom životu i u tom smislu u općini organizira „oštrija kontrola za čistoću hrvatskoga jezika” (ND 1938, 185).

U osvit Banovine Hrvatske slobodnije se upotrebljava pridjev hrvatski, tako se prenosi molba Kulturno-historijskoga društva „Hrvatski rodoljub” da se Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu promijeni naziv u Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Prenosi se i opširno objašnjenje razlogâ takvu zahtjevu, koji se u cijelosti podržavaju: „Poznata je činjenica da je akademija u Zagrebu osnovana dobrovoljnim prinosima hrvatskih rodoljuba, osobito pak velikim darovima biskupa Strossmayera. Pravedno je dakle, da zagrebačka akademija u prvom redu služi kulturnim potrebama HRVATSKOG naroda, kao što akademija u Sofiji služi BUGARSKOMU, ona u Beogradu SRPSKOMU, a u Ljubljani SLOVENSKOMU NARODU. Hrvatski pak narod danas otvoreno traži da sva njegova društva nose HRVATSKO ime i obilježje.” (ND 1938, 108)

Tipično bratski, unitaristički stav prema književnom jeziku u to vrijeme (1939.) njeguje Ivan Goran Kovačić. U članku prenesenu iz „Hrvatske revije” napominje da ne treba iz hrvatskoga jezika bez mjere uklanjati nehrvatske riječi: „Tome uklanjanju nema granice, pa dovodi do suhoće. Postoji izražajno bogatsvo (sic!) naše Bosne i Hercegovine, koje su mjestimice prihvatili Srbijanci. Neki filolozi odriču se za to toga bogatstva.” (ND 1939, 284) Drži Kovačić da se to književnicima ne smije

²⁰ V. ND 1936, 97.

činiti jer tolika nijansiranost nosi određene stilske vrijednosti, a umjetnička se sloboda time guši. Poziva na čitanje starih hrvatskih pisaca čije mnoge fraze i riječi „dobivaju danas žig hereze. Napokon treba prolistati i neke srpske ‚jezičare‘, koji odbacuju brojne riječi kao ‚prečanske‘ i hrvatske... Kamo konačno vodi to kljaštrenje u čisto leksičnom i spriječavanje (sic!) u umjetničkom smislu?” (ND 1939, 284)

2.4. ČETVRTO RAZDOBLJE: OD BANOVINE HRVATSKE 26. KOLOVOZA 1939. DO OSNIVANJA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

U ovom se razdoblju u „Novom dobu” ne bilježi članaka u kojima se iskazuje vrijednosni sud o postojanju jednoga, „našega” jezika, što je i razumljivo ako se u obzir uzmu tadanje izvanjezične okolnosti, no za stvaranje potpune slike o uređivačkoj politici splitskoga dnevnika „Novo doba” i njihovu svojevrsnom ostajanju na liniji „našega” jezičnog identiteta možda je i važnije ono što je u ovom razdoblju nezamijećeno i/ili prešućeno. Naime, prešutjelo se djelovanje *Odbora za hrvatski jezik i pravopis* u okviru Hrvatskoga sveučilišnoga društva u Zagrebu 1940./1941., s „tehničkom upravom” u sastavu Stjepan Bosanac, Stjepan Ratković, Dragan Šafar, kojim je bila institucionalizirana skrb o jeziku, a cilj im je bila izradba ponajprije rječnika i pravopisa hrvatskoga jezika, što je odmah dočekano napadom sa srpske strane.²¹

Nema reakcije ni na članak „Hrvatski književni jezik” Krune Krstića objavljen 2. ožujka 1940. u „Obzoru”, a „koji i svojom intonacijom i svojom argumentacijom predstavlja nesumnjivu prijelomnicu u raspravljanju” (Samardžija 2012: 507) o odnosu između hrvatskoga i srpskoga jezika. Izostalo je i prenošenje vijesti ili kakavgod komentar na članak Petra Guberine „Hrvatski jezični osjećaj i srpski jezični osjećaj”, objavljen dvadesetak dana nakon Krstićeva, također u „Obzoru”. Nema reakcije u „Novom dobu” ni na njihove *Razlike između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika* tiskane 1940., u kojima se donosi pregled gramatičkih i rječničkih razlika između hrvatskoga i srpskoga, a koje su napadali i hrvatski i srpski unitaristi.

Dakle, u ovom je razdoblju u splitskom „Novom dobu” izostalo isticanje i drugačijih iskustava i vrijednosnih stavova o jezičnom identitetu osim onih unitarnih, premda su se izvanjezične okolnosti bile sasvim promijenile, stoga nije bilo eventualnih političkih zaprjeka iskazivanju takvih sudova. S druge strane, oprječni su vrijednosni jezični sudovi u

²¹ V. Samardžija 2006a: 12-13.

drugim dijelovima Hrvatske kako i prije toga razdoblja tako i tada bili nje- govani, a bili su i znatno glasnije iskazivani.

3. ZAKLJUČAK

Analizirani članci objavljeni u „Novom dobu” potvrđuju da se taj splitski dnevnik u međuraću svjesno uključivao u nastojanja oko izgradnje i osnaživanja jednoga, zajedničkoga jezika u novoj državi, što se podudara s njegovom jugounitarnom političkom orijentacijom. Neprestanice se u tim tekstovima ističe da se Jugoslaveni vrijednosno osjećaju kao jedno, pa tako i u jeziku, ignorirajući tomu neadekvatnu jezičnu situaciju koja se opirala političkoj formuli jedan jezik – jedan narod – jedna država kojom su ju nastojali obuhvatiti. Posredno se iz takvih premisa iščitavala logička konkluzija: ako nema hrvatskoga jezika, nema ni hrvatskoga naroda. Iskazivanjem takva vrijednosnoga jezičnoga identiteta dnevnik je „Novo doba” vjerojatno nastojao oblikovati i takvo javno mnijenje, utječući na svoju publiku da preuzme iste vrijednosne sudove. Stavovi oprječni unitarnomu shvaćanju „našega” jezika nisu se objavljivali u tom dnevniku ni nakon znatnijih promjena političkih okolnosti nakon marseilleskoga atentata ni nakon prekreta osnivanjem Banovine Hrvatske, stoga je splitskoj i dalmatinskoj javnosti bio uskraćen uvid u drugačije poglede na iste teme. Premda se predstavljalo kao informativno neovisno glasilo, „Novo doba” i u promijenjenim političkim okolnostima svojemu čitateljstvu nudi gotovo ista gledišta na jezik, (hotimice) ne zamjećujući ili prešućujući i drugačija, nacionalno svjesnija jezična iskustva i vrijednosne sudove o nacionalnom i jezičnom hrvatstvu. Šutnja o odsudnim jezičnim događajima, poput spora o jezičnoj ravnopravnosti u skupštinskim zapisnicima ili Krstičevih i Guberininih jezikoslovnih prinosaa, u tom je trenutku bila znakovita i glasna. Time se pokazala utemeljenom pretpostavka o naklonjenosti uredništva „Novoga doba” unitarnoj koncepciji kako u državnoj tako i u jezičnoj politici, koju su dosljedno provodili tijekom cijeloga svojega dnevničkoga vijeka.

4. IZVORI

- ND 1918, 21 – Dr. Gajo Bulat: Glas sokola, „Novo doba” (dalje: ND), god. I., br. 21., 29. lipnja 1918., str. 1
- ND 1918, 42 – pg: Nacijonalno jedinstvo, ND, god. I., br. 42., 21. srpnja 1918., str. 1
- ND 1918, 49 – Govor nar. zast. Dr. Josipa Smodlake izrečen u sjed. dne 18. srpnja 1918. zastupničke kuće car. vijeća u Beču, ND, god. I., br. 49., 28. srpnja 1918., Prilog br. 49, str. 1-4
- ND 1918, 56 – M. C.: Cijena pobjede, ND, god. I., br. 56., 4. kolovoza 1918., str. 1
- ND 1918,100a – Novi pothvat Danovaca ND, god. I., br. 100., 17. rujna 1918., str. 2-3
- ND 1919, 168 – Radićevci proti državi. Što bi imala Italija da izjavi na mirovnoj konferenciji, ND, god. II., br. 168., 1. kolovoza 1919., str. 1
- ND 1920, 9 – Jezične nakarade, ND, god. III., br. 9., 13. siječnja 1920., str. 3
- ND 1921, 155 – Jedinstvo u kulturi, ND, god. IV., br.155., 10. srpnja 1921., str. 1
- ND 1921, 161 – Spor medju hrvatskim učiteljima, ND, god. IV., br. 161., 19. srpnja 1921., str. 2
- ND 1921, 254 – Frano Ivanišević: Narodno stanovište, ND, god. IV., br. 254., 9. studenoga 1921., str. 2
- ND 1922, 209 – Evolucijom do jedinstva. Referat Mons. Frana Bulića, ND, god. V., br. 209., 14. rujna 1922., str. 2-3
- ND 1923, 218 – Hrvatstvo i Jugoslovenstvo, ND, god. VI., br. 218., 21. rujna 1923., str. 2
- ND 1924, 188 – Š.: Nešto o problemu narodnog jedinstva, ND, god. VII., br. 188., 14. kolovoza 1924., str. 3
- ND 1924, 189 – Š.: Nešto o problemu narodnog jedinstva II., ND, god. VII., br. 189., 15. kolovoza 1924., str. 3
- ND 1927, 236 – Hrvatski književnici protiv ukidanja gimnazija, ND, god. X., br. 236., 10. listopada 1927., str. 6
- ND 1928, 137 – I jutrošnja sjednica u glavnom oko zapisnika, ND, god. XI., br. 137., 13. lipnja 1928., str. 3-4
- ND 1928, 146 – Izidora Sekulić „za narodni jezik naš”, ND, god. XI., br. 146., 23. lipnja 1928., str. 6

- ND 1929, 139 – Za jedinstvo jezika i književnosti, ND, god. XII., br. 139., 3. lipnja 1929., str. 2
- ND 1929, 290 – S. P.: Jedinstveni jezik, jedinstvena književnost, ND, god. XII., br. 290., 27. studenoga 1929., str. 5
- ND 1930, 154 – Tri književnosti, ND, god. XIII., br. 154., 5. srpnja 1930., str. 4
- ND 1930, 48 – „Jezik jugoslovenski”, ND, god. XIII., br. 48., 27. veljače 1930., str. 4
- ND 1931, 270 – Za čistoću našeg jezika, ND, god. XIV., br. 270., 18. studenoga 1931., str. 4
- ND 1931, 275 – Za čitaoce našeg književnog jezika, ND, god. XIV., br. 275., 24. studenoga 1931., str. 4
- ND 1931, 276 – Beogradski stil književnog jezika, ND, god. XIV., br. 276., 25. studenoga 1931., str. 4
- ND 1931, 278 – Za bolji književni jezik, ND, god. XIV., br. 278., 27. studenoga 1931., str. 4
- ND 1931, 81 – Rad na jedinstvenoj škol.[skoj] terminologiji, ND, god. XIV., br. 81., 8. travnja 1931., str. 4
- ND 1932, 123 – Za čistoću jezika, ND, god. XV., br. 123., 30. svibnja 1932., str. 4
- ND 1932, 159 – „Naš jezik”, ND, god. XV., br. 159., 11. srpnja 1932., str. 4
- ND 1932, 76 – Časopis „Naš jezik”, ND, god. XV., br. 76., 1. travnja 1932., str. 2
- ND 1932, 99 – „Naš jezik”, ND, god. XV., br. 99., 28. travnja 1932., str. 2
- ND 1933, 61 – Nastavak budžetske debate, ND, god. XVI., br. 61., 14. ožujka 1933., str. 2
- ND 1934, 146 – Dr. M.[irko] Perković: „Naš jezik”, ND, god. XVII., br. 146., 23. lipnja 1934., str. 10
- ND 1935, 167 – Lingvinistika, ND, god. XVIII., br. 167., 19. srpnja 1935., str. 4
- ND 1935, 7 – O našem jeziku, ND, god. XVIII., br. 7., 9. siječnja 1935., str. 4
- ND 1936, 97 – Za čistoću jezika, ND, god. XIX., br. 97., 25. travnja 1936., str. 4
- ND 1938, 108 – Za promjenu imena Jugoslavenske akademije u Zagrebu, ND, god. XXI., br. 108., 9. svibnja 1938., str. 2

- ND 1938, 185 – Za čistoću jezika, ND, god. XXI., br. 185., 9. kolovoza 1938., str. 4
- ND 1939, 284 – Bogatstvo jezika, ND, god. XXII., br. 284., 19. studenoga 1939., str. 7
- „Obzor” 1928, 157 – Hrvatski i srpski jezik. Rasprave zbog ekavskih i ćirilskih skupštinskih zapisnika, „Obzor”, LXIX. god., br. 157, 12. lipnja 1928., str. 1

5. LITERATURA

- Antić, Ljubomir (2006). Nacionalna ideologija jugoslovenstva kod Hrvata u dvadesetom stoljeću. U: Ljubomir Antić (ur.), *Zbornik Hrvatska politika u XX. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 35-68.
- Bralić, Ante (2008). Zadarski fin-de siècle – Političke i društvene prilike u Zadru i Dalmaciji. *Časopis za suvremenu povijest*, god. 39, br. 3., str. 731-775.
- Budja, Jurica (2010). Prikaz knjige *Jezik i nacionalizam* Snježane Kordić. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 36/2, str. 385–470.
- *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002). Ranko Matasović, Ljiljana Jojić (ur.). Zagreb: Novi Liber.
- Jonke, Ljudevit (1971). *Hrvatski književni jezik 19. i 20. stoljeća*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Katičić, Radoslav (1992). *Novi jezikoslovni ogledi*. 2. dopunjeno izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- Kordić, Snježana (2010). *Jezik i nacionalizam*. Zagreb: Durieux.
- Marti, Roland (1995). Sprachenpolitik in der Slavia im 20. Jahrhundert. *Zeitschrift für Slawistik*. Vol. 40, br. 4, str. 365–381.
- Pavličević, Dragutin (2007). *Povijest Hrvatske*. Četvrto, dopunjeno izdanje. Zagreb: Naklada Pavičić.
- Pranjković, Ivo (1997). Hrvatski standardni jezik u staroj Jugoslaviji (na primjeru časopisa *Naš jezik*). *Croatica*, god. 27, sv. 45-46, str. 147-155.
- Samardžija, Marko (2002). Nad stoljećima hrvatskoga jezika. U: *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber, str. 1515-1517.
- Samardžija, Marko (2004). *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*. 2. prošireno izdanje. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

- Samardžija, Marko (2006a). Glavni zadatci i nedoumice hrvatske normativistike u vrijeme Banovine Hrvatske (1939. – 1941.). Referat za Četvrti hrvatski slavistički kongres, Varaždin – Čakovec, 5. – 8. rujna 2006. Zaprešić: Vlastito izdanje.
- Samardžija, Marko (2006b). Hrvatski jezik od početka XX. stoljeća do godine 1945. U: Jelena Hekman (ur.), Zbornik *Hrvatski jezik u XX. stoljeću*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 9-28.
- Samardžija, Marko (2012). *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*. Zagreb: Školska knjiga.
- Thomas, George (1991). *Linguistic Purism*. New York: Longman Inc.

AXIOLOGICAL LANGUAGE IDENTITY IN DAILY NEWSPAPER "NOVO DOBA" (1918 – 1941)

SUMMARY

This paper analyzes the articles published in daily newspaper "Novo doba" (1918 – 1941) concerning value judgements referring to language. Articles are interpreted qualitatively and chronologically, comprehending the interwar period from the perspective of the Croatian standard language. This analysis provides information on the insight into the language policy that "Novo doba" offered to Dalmatian public in the interwar period.

Keywords: axiological language identity, period between the two World Wars, Split daily newspaper "Novo doba".